

DZIEJE

PL ISSN 0419-8824

INDEKS 355682

NAJNOWSZE

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
WYŻSZA SZKOŁA HUMANISTYCZNA
W PUŁTUSKU

KWARTALNIK
POŚWIĘCONY
HISTORII
XX WIEKU

1-2002

<http://rcin.org.pl>

**POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII**

WYŻSZA SZKOŁA HUMANISTYCZNA W PUŁTUSKU

DZIEJE NAJNOWSZE

Rocznik XXXIV

2002

1

WARSZAWA 2002

Dzieje Najnowsze
Założone w 1969 r. przez Tadeusza Jędruszcza,
Czesława Madajczyka i Witolda Stankiewicza

KOMITET REDAKCYJNY

Andrzej Bartnicki, Stanisław Ciesielski, Krzysztof Dunin-Wąsowicz, Eugeniusz Duraczyński, Edmund Dmitrów, Andrzej Koryn, Dariusz Jarosz, Marian Leczyk, Stanisława Lewandowska, Piotr Łossowski, Wojciech Materski, Krzysztof Michałek, Jan Molenda, Halina Parafianowicz, Kazimierz Przybysz, Tomasz Schramm, Henryk Słabek, Witold Stankiewicz, Włodzimierz Suleja, Rafał Stobiecki, Michał Śliwa, Roman Wapiński, Wojciech Wrześniński, Michał J. Zacharias, Jan Zamojski, Zygmunt Zieliński, Elżbieta Znamierowska-Rakk, Janusz Żarnowski

REDAKCJA

Czesław Madajczyk (redaktor), Dariusz Jarosz, Andrzej Koryn,
Marian Leczyk, Stanisława Lewandowska, Krzysztof Michałek, Halina Parafianowicz,
Krzysztof Dunin-Wąsowicz, Michał J. Zacharias

SEKRETARZE REDAKCJI

Tadeusz Wolsza
Małgorzata Gmurczyk-Wrońska

TLUMACZ

Aleksandra Rodzińska-Chojnowska

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. 831-02-61

ISSN 0419-8824

© IH PAN, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, Wydawnictwo DiG, 2002

Wydawnictwo DiG
Nowy Świat 39, 00-029 Warszawa
tel./fax 828-00-96
e-mail biuro@dig.com.pl; <http://www.dig.com.pl>

Nakład 750 egz.
Druk Biutex Sp. z o.o., Warszawa

Wstęp

Kontynuując praktykę przygotowywania zeszytów tematycznych, redakcja „Dziejów Najnowszych” postanowiła poświęcić niniejszy numer pisma prezentacji tekstów dotyczących szeroko rozumianej społecznej historii Polski po 1945 r. Inicjatorom tego przedsięwzięcia przyświecało kilka celów. Przede wszystkim chodziło o odejście od częstego schematu pisania na temat tego okresu tylko lub przede wszystkim przez pryzmat wąsko rozumianej polityki. Nie oznacza to, iż kwestie polityczne nie były ważne, czy wręcz pierwszorzędne dla funkcjonowania systemu władzy, zwłaszcza takiego, jakiego doświadczała Polska w latach 1945–1989. Uznaliśmy jednak, iż warto się zastanowić przede wszystkim nad tym, jak ów system działał w praktyce, jak jego ideologiczno-programowe założenia przekładały się na kształt wybranych instytucji, zjawisk i grup społecznych.

Do współpracy zaproszeni zostali historycy różnych generacji. Ci młodszy analizują kwestie bardziej szczegółowe, oparte na dotychczas niewykorzystywanych materiałach archiwalnych. Tych z większym doświadczeniem poprosiliśmy o napisanie tekstów o charakterze przekrojowym, zawierających interpretację przemian grup społecznych i instytucji w możliwie długim okresie powojennej historii Polski. Doświadczenie i dokonania niektórych z nich na polu badawczym, obejmującym wcześniejszy okres dwudziestowiecznych dziejów ojczystych dawały szansę na umieszczenie poruszanej przez nich problematyki w perspektywie struktur jeżeli nie „długiego”, to z pewnością nieco „dłuższego trwania”. W przypadku dyskusji nad problematyką świadomości narodowej jej uczestnicy poruszali się na gruncie szczególnie mało zbadanym przez historyków, choć — jak zgodnie uznali — niezwykle ciekawym.

Na ile ów mariaż młodości z doświadczeniem się powiódł — oceniają Czytelnicy. Redakcja pragnie podziękować wszystkim autorom prezentowanych tekstów za współpracę.

Zywnym nadzieję, że ich wysiłek zostanie zauważony.

Dariusz Jarosz

Spis treści

<i>Wstęp</i>	3
<i>Problem tożsamości narodowej w Polsce po 1945 roku — dyskusja redakcyjna z udziałem Andrzeja Friszke, Dariusza Jarosza, Romana Wapińskiego, Marcina Zaremby i Janusza Żarnowskiego</i>	5

STUDIA I ARTYKUŁY

Janusz Żarnowski, <i>Robotnicy w Polsce Ludowej</i>	29
Henryk Słabek, <i>Styl życia robotników polskich (1945–1989)</i>	47
Ludwik Hass, <i>Inteligencja polska 1945–1980 (Postawy i zachowania)</i>	73
Zbigniew Romek, <i>Nauka przeciw ideologii. Współpraca historyków polskich i radzieckich po II wojnie światowej</i>	95
Zofia Chyra-Rolicz, <i>Spółdzielczość w Polsce powojennej (1944–1990)</i>	103
Marek Ordyłowski, <i>Z problemów życia codziennego na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945–1950 na przykładzie Dolnego Śląska</i>	121
Paweł Sowiński, <i>Turystyka zagraniczna w Polsce w latach 1956–1980</i>	135

MATERIAŁY

Tadeusz Kisielewski, <i>Obraz rolników indywidualnych w PRL w świetle niektórych danych „Rolniczego rocznika statystycznego”</i>	145
Andrzej Korzon, <i>Skrócona misja ambasadora brytyjskiego w Polsce w 1956 r.</i>	155
Andrzej Korzon, <i>Polska 1957 i 1958 r. w oczach Moskwy</i>	185
Grzegorz Majchrzak, <i>Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w świetle materiałów MSW</i>	191

RECENZJE

Grzegorz Berendt, August Grabski, Albert Stankowski, <i>Studia z historii Żydów w Polsce po roku 1945 roku — Grzegorz Krzywiec</i>	217
Helga Hirsch, <i>Zemsta ofiar. Niemcy w obozach w Polsce 1944–1950 — Tadeusz Wolsza</i>	224
Jerzy Kochanowski, <i>W polskiej niewoli. Niemieccy jeńcy wojenni w Polsce 1945–1950 — Tadeusz Wolsza</i>	228
Tadeusz Kisielewski, <i>Październik 1956 — punkt odniesienia. Mozaika faktów i poglądów. Impresje historyczne — Stanisław Dąbrowski</i>	234
— Andrzej Smoliński	237
Maciej Tymiński, <i>PZPR i przedsiębiorstwo. Nadzór partyjny nad zakładami przemysłowymi 1956–1970 — Dariusz Jarosz</i>	242
Aleksander Pawlicki, <i>Kompletna szarość. Cenzura w latach 1965–1972. Instytucja i ludzie — Zbigniew Romek</i>	246
Jacek Knopek, <i>Migracje Polaków do Afryki Północnej w XX wieku — Andrzej Zaćmiński</i>	249

<i>Polska 1944/45–1989. Studia i materiały</i> , t. 5: <i>Życie codzienne w Polsce 1945–1955</i> — Janusz Żarnowski	260
--	-----

ŻYCIE NAUKOWE

<i>Informacja o sesji naukowej „Opozycja polityczna i opór społeczny w Łodzi w latach 1956–1981”</i> — Joanna Żelazko	265
<i>Drugie światowe polonijne spotkania intelektualistów, ludzi kultury i sztuki. Sprawozdanie z kongresu</i> — Jacek Knopek	269

LISTY DO REDAKCJI

<i>List do Redakcji „Dziejów Najnowszych”</i> — Bogdan Musiał	271
<i>List do Redakcji „Dziejów Najnowszych”</i> — Mieczysław Tomala	275
<i>List do Redakcji „Dziejów Najnowszych”</i> — Jan Nowak–Jeziorański	277
<i>W sprawie uwag Jana Nowaka–Jeziorańskiego</i> — Jacek Tebinka	279

Wśród naszych Autorów:

- Dr hab. Zofia Chyra–Rolicz — prof. Akademii Podlaskiej w Siedlcach
- Prof. dr hab. Stanisław Dąbrowski — w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego
- Dr hab. Andrzej Friszke — docent w Instytucie Studiów Politycznych PAN w Warszawie
- Prof. dr hab. Ludwik Hass — w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Dr hab. Dariusz Jarosz — docent w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Prof. dr hab. Tadeusz Kisielewski — w Instytucie Nauk Politycznych Akademii im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Dr Jacek Knopek — adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych Akademii im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Dr hab. Andrzej Korzon — docent w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Mgr Grzegorz Krzywiec — doktorant w Szkole Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie
- Mgr Grzegorz Majchrzak — pracownik Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
- Dr Bogdan Musiał — pracownik Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie
- Red. Jan Nowak–Jeziorański — żołnierz AK, dziennikarz, były dyrektor Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa
- Dr hab. Marek Ordyłowski — prof. Uniwersytetu Lubuskiego w Zielonej Górze
- Dr Zbigniew Romek — adiunkt w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Prof. dr hab. Henryk Słabek — w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Mgr Andrzej Smoliński — doktorant w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Mgr Paweł Sowiński — asystent w Instytucie Studiów Politycznych PAN w Warszawie
- Dr Jacek Tebinka — adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Gdańskiego
- Dr hab. Tadeusz Wolsza — docent w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Dr Andrzej Zaćmiński — adiunkt w Instytucie Historii Akademii im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Dr Marcin Zaremba — adiunkt w Instytucie Studiów Politycznych PAN w Warszawie
- Prof. dr hab. Janusz Żarnowski — w Instytucie Historii PAN w Warszawie
- Mgr Joanna Żelazko — pracownik Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi

Informacja dla autorów „Dziejów Najnowszych”

Redakcja zwraca się do wszystkich autorów o stosowanie następujących rygorów, dotyczących formy tekstów nadsyłanych do druku w naszym piśmie.

1. Wszystkie teksty należy składać na dyskietkach w formacie PC lub MAC oraz w dwu egzemplarzach, przepisanych według obowiązujących norm: na stronie po 30 wierszy po około 60 znaków, z marginesem z lewej strony szerokości 4–5 cm. Poprawki i uzupełnienia powinny być ograniczone do minimum i nie mogą przekraczać trzech na jednej stronie; nie stosujemy żadnych podkreśleń.

2. Układ pierwszej strony artykułu i artykułu recenzyjnego (tj. obszerniejszej, polemicznej recenzji) powinien wyglądać następująco: z lewej strony u góry imię i nazwisko Autora oraz dokładny adres, poniżej tytuł na środku strony (na osi). Wszystkie te elementy należy pisać pismem tekstowym, nie zaś samymi wielkimi literami.

3. W recenzji ponad tekstem należy umieścić kolejno: imię (w formie rozwiniętej) i nazwisko autora recenzowanej pracy, jej tytuł i ewentualnie podtytuł (według strony tytułowej); jeśli recenzja dotyczy pracy zbiorowej, wówczas po tytule należy podać imię i nazwisko redaktora; następnie — w przypadku pracy wielotomowej — liczbę tomów lub części (np. t. 1–2) cyframi arabskimi i dalej: miejsce i rok wydania, liczbę stron, na ostatnim miejscu nazwę wydawcy. Imię i nazwisko Autora recenzji — na końcu tekstu z prawej strony oraz dokładny adres.

4. Teksty do działu „Życie naukowe” zawierają tytuł (na osi); podpis Autora jak w recenzji.

5. Wspomnienia pośmiertne: w tytule imię i nazwisko osoby, której tekst dotyczy, pod nim w nawiasach dokładne daty życia; podpis Autora jak w recenzji.

6. Przypisy następują w maszynopisie po tekście zasadniczym, od nowej strony. Numery przypisów należy umieszczać we frakcji górnej, bez nawiasów lub kropek, w wierszu z wcięciem akapitowym. Odnośniki do przypisów w tekście są umieszczane przed kropką kończącą zdanie (z wyjątkiem, gdy kończy je skrót: w. — wiek lub r. — rok) albo przed przecinkiem wewnątrz zdania (z wyjątkiem, gdy muszą być umieszczone między słowami, których nie oddziela przecinek).

7. W tekstach zasadniczych przyjmujemy ogólnie przyjęte skróty (np., itp., m.in., rkps, mps, t., z., etc.), a także z reguły: r. (rok) i w. (wiek), inne w miarę potrzeby. Nazwy miesięcy podajemy cyfrą rzymską, wówczas gdy występują wraz z dniem i rokiem (bez oddzielających je kropek), w innych przypadkach w ich brzmieniu słownym (16 V 1935 r.; 16 maja; w maju 1935 r.).

8. W przypisach stosujemy skróty jak w punkcie 7., dopuszczalne są także inne skróty, przyjęte w historycznych opracowaniach specjalistycznych, jednak z wyjaśnieniem ich znaczenia, w pierwszym przypadku ich zastosowania. Tytuły czasopism i serii wydawniczych piszemy w cudzysłowie; po tytule publikacji zamieszczonej w opracowaniu zbiorowym piszemy po przecinku — w: (bez nawiasów prostokątnych). Tomy, roczniki, zeszyty, numery i części periodyków i innych publikacji podajemy cyframi arabskimi.

9. Wszystkie nadesłane do redakcji teksty, odbiegające swoją zewnętrzną formą od powyższych zasad, będą zwracane Autorom do właściwego przygotowania i ponownego przepisania.

10. Redakcja prosi o dołączenie do artykułów streszczeń o objętości jednej strony maszynopisu.

Warunki prenumeraty

Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są co kwartał. Cena prenumeraty krajowej wynosi:
na II kw. 2002 r. — 15 zł,
III kw. 2002 r. — 15 zł,
IV kw. 2002 r. — 15 zł.

Cena prenumeraty ze zleceniem dostawy za granicę jest o 100% wyższa od krajowej.

Wpłaty na prenumeratę krajową przyjmują: jednostki kolportażowe „RUCH” S.A. właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora. Dostawa egzemplarza następuje w uzgodniony sposób.

Wpłaty od osób lub instytucji zamieszkałych lub mieszczących się w miejscowości, w których nie ma jednostek kolportażowych „RUCH” należy wnosić do „RUCH” SA O.K.D.P. 00-958 Warszawa, ul. Towarowa 28, konto PBK SA XIII O/W-wa 11101053-16551-2700-1-67. „RUCH” SA zapewnia dostawę pod wskazany adres pocztą zwykłą w ramach opłaconej prenumeraty.

Wpłaty na prenumeratę zagraniczną przyjmuje: „RUCH” S.A. O. K. D. P., 00-958 Warszawa, konto PBK SA XIII O/W-wa 11101053-16551-2700-1-67. Dostawa odbywa się pocztą zwykłą w ramach opłaconej prenumeraty, z wyjątkiem zlecenia dostawy pocztą lotniczą, której koszt w pełni pokrywa zleceniodawca.

Terminy przyjmowania wpłat na prenumeratę krajową i zagraniczną:

do 5 XII — na I kw. roku następnego

do 5 III — na II kw. roku bieżącego

do 5 VI — na III kw. roku bieżącego

do 5 IX — na IV kw. roku bieżącego

Bieżące numery można również kupić lub zamówić (przesyłka za zaliczeniem pocztowym) we **Wzorcowni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN**, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa oraz u wydawcy, wpłacając równowartość ceny 1 egzemplarza na konto:

Wydawnictwo DiG

00-322 Warszawa, Krakowskie Przedmieście 62

Bank Pekao S.A. — Grupa Pekao S.A. 12401138–36002939–2700–421112–001–0000

Po dokonaniu wpłaty egzemplarze zostaną wysłane pod wskazany przez zamawiającego adres.

Na terenie kraju wpłat można dokonywać także w oddziałach terenowych firmy KOLPORTER S.A., właściwych dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora.

Szczegółowe informacje — bezpłatna infolinia

0 800 137 082

Subscription orders for all the magazines published in Poland available through the local press distributors or directly through the Foreign Trade Enterprise.

ARS POLONA

00-068 Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7, Poland

Our bankers:

BANK HANDLOWY SA 201061–710–13100

cena 15 zł